

Opis źródła.

Ordynacja żebracza dla Wrocławia z 1521 roku, której oryginalny tytuł brzmi *Bettelordnung für Breslau. Von 1521*, została opracowana przez członków wrocławskiej rady miejskiej. Dokument dotyczy uregulowania kwestii żebraków i ubogich mieszkających lub przebywających w mieście. Jest to jedno z pierwszych tego typu źródeł we Wrocławiu. Wskazuje ono na to, jakie kroki należało podjąć, aby w mieście panował porządek. Osobą odpowiedzialną za kontrolę nad żebrakami był, zgodnie z dokumentem, “urzędnik zajmujący się biednymi” (niem. *Bettelvogt*). Ponadto w źródle dostrzec można pierwsze kroki zmierzające do kategoryzacji i posegregowania żebraków oraz ubogich.

Miejsce wydania:

Sehling Emil (Hg.), *Die evangelischen Kirchenordnungen des XVI. Jahrhunderts, Bd. 3: Die Mark Brandenburg, die Markgrafenthümer Ober-Lausitz und Nieder-Lausitz, Schlesien*, Leipzig 1909, s. 406.

Miejsce przechowywania oryginału źródła:

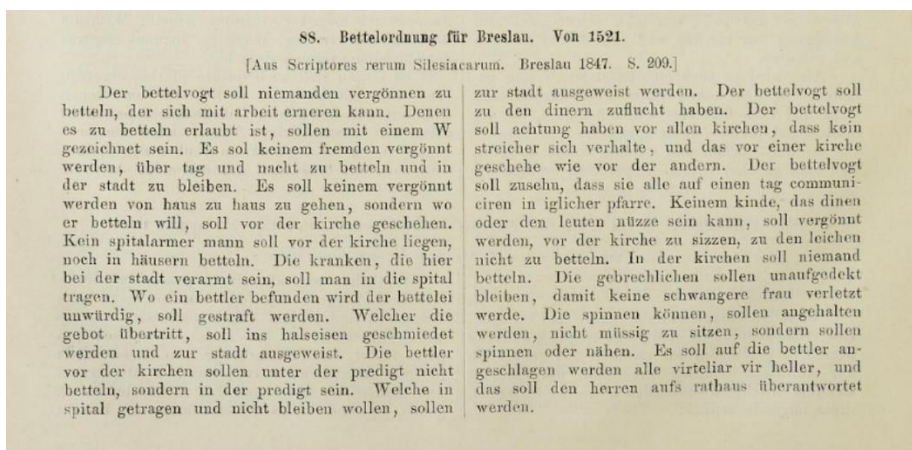
Brak potwierdzenia, odpis oryginału umieszczony jest prawdopodobnie w Archiwum Państwowym we Wrocławiu (82/165/0 Kolekcja Rękopisów S.B.Klosego).

Tekst źródła:

Ordynacja żebracza dla Wrocławia” z 1521 roku

Urzędnik zajmujący się biednymi nie pozwoli żebrać nikomu, kto może zarobić na swoje utrzymanie pracą. Ci, którym pozwala się żebrać, powinni być oznaczeni literą W. Nie powinno się pozwalać żadnemu obcemu na zebranie i przebywanie w mieście w dzień lub w nocy. Nikomu nie powinno się pozwalać na chodzenie od domu do domu, ten kto chce żebrać powinien robić to przed kościołem. Żaden biedak szpitalny nie będzie leżał przed kościołem, ani żebrał w domach. Chorzy, którzy są tutaj w mieście zubożali, powinni być przewiezieni do szpitala. Jeśli żebrak zostanie uznany za niegodnego żebrania, będzie ukarany. Każdy kto naruszy tę zasadę, powinien zostać zakuty w żelazo (na szyję) i wydalony do miasta. Żebracy przed kościołami nie powinni żebrać w trakcie kazania, ale na nim być. Ci, którzy są

przewożeni do szpitala i nie chcą w nim zostać, powinni być wydaleni do miasta. Urzędnik zajmujący się biednymi powinien zwrócić się do sług. Powinien on mieć również baczenie na wszystkie kościoły, aby nie zachował się [przed nimi] żaden wędrowny żebrak i aby przed każdym z kościołów było tak samo [pusto]. Urzędnik dopilnuje, aby wszyscy żebracy porozumieli się w jednym dniu w parafii. Żadnemu dziecku, które może służyć lub być użyteczne dla ludzi, nie powinno się pozwalać siedzieć przed kościołem ani żebrać do umarłego. Nikt nie powinien żebrać w kościołach. Osoby ułomne nie powinny się odkrywać, aby [na widok zniekształcenia ich ciała] nie ucierpiała żadna ciężarna kobieta. Ci, którzy potrafią prząść zostaną zatrzymani, by nie siedzieć beczynnie, ale prząść lub szyć. Żebracy będą co kwartał obciążeni kwotą ćwierć halerza, która będzie przekazywana panom z ratusza.



Słowniczek pojęć:

Urzędnik zajmujący się biednymi (niem. *Armenvogt, Bettelvogt, Prachervogt* lub *Gassenvogt*) – była to osoba, odpowiedzialna za kontrolę żebraków i ubogich od XVI do XIX wieku. Urzędnik ten należał do niższej rangi urzędników miejskich, a zatrudniany był przez władze miasta. Pełnił głównie funkcję kontrolną, czyli był odpowiedzialny za nadzór nad żebrakami i utrzymywanie w ten sposób porządku w mieście. Jego zadaniem nie było pomaganie biednym.

Biedak szpitalny (niem. *Spitalarmen*) – osoba dotknięta biedą i jednocześnie borykająca się z chorobą. „Biedacy szpitalni” nie mogli żebrać przed kościołami, ani chodząc po okolicznych domach. Należało ich, według nakazu zawartego w dokumencie, umieścić w szpitalu.

Żelazo na szyję (niem. *Halseisen*) – zakucie w żelazo, prawdopodobnie wspominanym w źródle narzędziem była kuna, zaliczano do katalogu kar chwilowego pozbawienia wolności. Na karę tę skazywano za drobniejsze przestępstwa.

Halerz – była to srebrna moneta, bita od początku XIII wieku w Niemczech, następnie w środkowej Europie. Halers na Śląsku pojawił się mniej więcej w latach 40. XIV wieku (zastępując kwartniki).

Pytania do źródła.

Pytania dla uczniów szkoły średniej (poziom podstawowy):

1. Pod panowaniem jakiej Korony pozostawał Śląsk (w tym Wrocław) w roku, w którym wydano powyższy dokument?
2. Kto w myśl analizowanego dokumentu miał prawo do żebrania?
3. Jaki obraz żebraków i ubogich przedstawia analizowany dokument?
4. Kto był adresatem analizowanego źródła?

Pytania dla uczniów szkoły średniej (poziom rozszerzony): pytania dla poziomu podstawowego, a ponadto:

1. Jaka była przyczyna, a jaki cel wydania "Ordynacji żebraczej"? Odpowiedź uzasadnij.
2. Jaka nazwa Wrocławia funkcjonowała w XVI wieku?
3. Z jakiego powodu dokument polecał oznaczyć osoby, którym pozwolono żebrać, literą „W”?
4. Czy analizowane źródło przedstawia formy wsparcia dla potrzebujących? Jeśli tak, to jakie?

Wskazówki:

Szukając odpowiedzi na niektóre pytania należy pamiętać, że żebractwo w największych europejskich miastach – do których bez wątplenia zaliczał się Wrocław – stawało się w XVI w. niemalże plagą. Działo się tak, ponieważ z jednej strony żebracy, nie podejmując żadnej pracy zarobkowej, potrafili się utrzymać z datków. Z drugiej zaś wynikało to z tego, że realizowanie "miłosierdzia" coraz częściej sprowadzano do składania ofiary finansowej, jałmużny. Zaznaczyć należy także, że Wrocław w 1521 roku znajdował się w granicach Korony Królestwa Czeskiego. Warto sprawdzić, jaka nazwa miasta funkcjonowała w pierwszej połowie XVI wieku.

Literatura pomocnicza:

Geremek Bronisław, *Litość i szubienica. Dzieje nędzy i miłosierdzia*, Warszawa 1989.

Ziątkowski Leszek, *Życie codzienne i kultura materialna*, [w:] *Historia Wrocławia T. 1. Od pradziejów do końca czasów habsburskich*, red. C. Buśko, M. Goliński, M. Kaczmarek, L. Ziątkowski, Wrocław 2001, s. 252-258.

Najważniejsze cezury:

Śląsk – w tym oczywiście Wrocław – pozostawał do 1526 roku pod panowaniem Korony Królestwa Czeskiego. Natomiast lata 20. XVI wieku, to we Wrocławiu czas przemian reformacyjnych. Także w XVI wieku nastąpiła zasadnicza przemiana polityki i postaw względem ubóstwa. Rosnąca liczba żebraków i osób potrzebujących przeciążała dotychczas funkcjonujące – najczęściej prywatne i kościelne – instytucje, które zajmowały się opieką nad ubogimi. Władze świeckie musiały interweniować, gdyż ubóstwo stawało się problemem przynależnym polityce miejskiej. Opieka nad potrzebującymi stała się dużym wyzwaniem. W związku z tym dokumenty podobne do „Ordynacji żebraczej” odnaleźć możemy w większości europejskich miast.

Imię i nazwisko osoby opracowującej rekord: Martyna Sara Górka